

Ποιμαντική Θεολογική προσέγγιση τοῦ κηρύγματος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ*

Ἐάν θελήσουμε νὰ ἐξετάσουμε τὴν ποιμαντικὴ διάσταση τοῦ κηρύγματος ἢ τῆς ἐκφορᾶς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου γενικότερα εἶναι καλὸ νὰ ὀρίσουμε τί σημαίνει ἢ τί νόημα δίνουμε στὸν ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ «ποιμαντικὴ» ἢ καλλίτερα νὰ διερωτηθοῦμε ποιοὶ εἶναι τὸ Ἔργο τῆς Ποιμαντικῆς.

Ἔργο τῆς Ποιμαντικῆς

Ἔργο τῆς Ποιμαντικῆς στὴν οὐσία της εἶναι ἡ συγκρότηση τῆς Μιᾶς Ποίμνης ὑπὸ τὸν ἕνα Ποιμένα ἢ μὲ ἄλλα λόγια ἡ οἰκοδόμηση τῆς Ἐκκλησίας ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν διαβεβαίωση τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου μας «πῦλαι Ἰδοὺ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (δὲν θὰ τὴν καταβάλουν· Ματθαίου 16, 18). Αὐτὴ ἡ Ποιμαντικὴ, σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, εἶναι συνάμα «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν». Ἡ προσπάθειά της ἔγκειται στὸ νὰ ὀδηγήσει «τὸ πολυτροπώτατον καὶ ποικιλώτατον ζῶον» ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, στὴ μοναδικὴ ποίμνη ὑπὸ τὸν ἕνα Ποιμένα, νὰ τὸν ἐντάξει καὶ νὰ τὸν συντάξει στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ποὺ εἶναι σύναξη καὶ κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Σ' αὐτὴ τὴν Κοινωνία εἶναι καλεσμένοι ὅλοι νὰ προσληφθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν. Καθότι «τὸ ἀπρόσληπτον μένει καὶ ἀθεράπευτον». Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγει ὅτι ἀπώτερος στόχος αὐτῆς τῆς Διαποιμάνσεως εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου¹, ἡ σῶα καὶ ἀσφαλὴς ἐπιστροφή στὴν ἀγάλη τοῦ Θεοῦ Πατέρα ἢ ὅπως πολὺν ὥραϊα διατυπώνει ἡ εὐχὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς

* Ὁ Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος εἶναι Ὁμ. Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Πρβλ. τὴν ὥραϊα διατύπωση τοῦ Καθηγητῆ Ἀνέστη Κεσελοπούλου: «Σωτηρία εἶναι νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσει σῶος καὶ ἀκέραιος μέσα σὲ ἕνα σῶο καὶ ἀκέραιο κόσμο» (ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ 2003, σ. 77).

Θείας Λειτουργίας τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου «... ὅπως καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν θεῖαν καὶ ἀπέραντον στοργήν».

Κάθε πτυχὴ, κάθε λειτουργία τοῦ ἐπιτελουμένου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἔργου ἔχει ἢ ὀφείλει νὰ ἔχει τὴν ποιμαντικὴ τῆς διάστασι καὶ νὰ τείνει πρὸς τὸν ἐκτεθέντα βασικὸ στόχο, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν συνειδητὸς καὶ παρὼν. Εἶναι συνήθης ἡ διαίρεσις τοῦ ἐπιτελουμένου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔργου σὲ τέσσερις λειτουργίες: τὴ μαρτυρία, τὴ λατρεία, τὴ κοινωνία καὶ τὴ διακονία. Αὐτὲς οἱ λειτουργίες ὅσο καὶ νὰ διαφοροποιοῦνται στὶς μορφὰς ποὺ θὰ πάρουν ἐνεργοποιούμενες, δὲν αὐτονομοῦνται, δὲν λειτουργεῖ, δηλαδή, ἡ μία ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀλλὰ συντονίζονται, ἔτσι ὥστε ὅλες νὰ σκοπεύουν στὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ σκοπὸ ποὺ ἀναφέρθηκε. Δὲν χρειάζεται ἐκτενὴς ἀναφορὰ σ' αὐτές· ἀρκεῖ μόνο νὰ τονίσουμε τὴν ποιμαντικὴ τους διάστασι². Ἐξυπακούεται ὅτι καὶ ἡ μαρτυρία στὴν ὁποία περιλαμβάνεται μ.ἄ. (ἡ ἱεραποστολή, ἡ κατήχησις, ἡ διδασκαλία) καὶ τὸ κήρυγμα ὀφείλει νὰ διακρίνεται γιὰ τὰ ποιμαντικά της γνωρίσματα.

Ἄν θέλαμε ἐπιγραμματικὰ νὰ ἀναφερθοῦμε στὸ πῶς τὸ κήρυγμα θὰ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὶς τέσσερις λειτουργίες τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου θὰ ὑποστηρίζαμε ὅτι ὀφείλει α) νὰ μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθεια (μαρτυρία)· β) νὰ μυσταγωγεῖ, νὰ εἰσάγει δηλαδή στὸ μυστήριον τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ μέσα στὴ λατρεία. Δὲν ξεσηκώνει τὸν κόσμον, δὲν ὠθεῖ σὲ ἐπαναστάσεις· γ) νὰ δημιουργεῖ κοινωνία καὶ ἐπι-κοινωνία, νὰ μὴν εἶναι, δηλαδή, διασπαστικὸ, καὶ δ) νὰ διακονεῖ καὶ νὰ μὴν ἐξουσιάζει, ἔχοντας τὴν αἴσθησι ὅτι ἔχει ἀπέναντί του ἀνθρώπους πεινασμένους, διψασμένους, γυμνοὺς, ξένους, ἀρρώστους καὶ φυλακισμένους ἔτσι ὅπως ὁ Κύριος ταυτίζεται μὲ αὐτοὺς στὸ Εὐαγγέλιον τῆς κρίσεως³. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὁ Κύριος στὴν Ἀρχιερατικὴ προσευχὴ δὲν προσευχήθηκε μόνο γιὰ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους τους ἀλλὰ «καὶ γιὰ κείνους ποὺ μὲ τὸ κήρυγμά τους θὰ πιστεύσουν σ' Αὐτόν» (Ἰωάννου 17, 20). Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ λόγον διακονίας.

Τὸ κήρυγμα μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐγγραφεῖ καὶ νὰ διαζωγραφίσει τὰ τέσσερα θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀποτυπώνονται στὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως: τὴν ἐνότητα, τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ

2. Ἐκτενὴ ἀνάπτυξι γιὰ τίς «λειτουργίες τοῦ ποιμαίνειν» βρῖσκει ὁ ἀναγνώστης στὸ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1997, σ. 57-62.

3. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 2000, σ. 267-279.

τὴν ἀποστολικότητα. Ὁφείλει, λοιπόν, α) νὰ καλεῖ σὲ ἐνότητα καὶ νὰ μὴν εἶναι διασπαστικό. Αὐτὸ προϋποθέτει καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἐνότητα καὶ τὴ μὴ διάσπαση τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἱεροκέρυκα· β) αὐτὸς πάλι ὀφείλει νὰ εἶναι ἀφοσιωμένος στὸν Κύριο καὶ τὸ κήρυγμά του νὰ εἶναι κάτι τὸ ξεχωριστό, νὰ ξεχωρίζει δηλαδὴ ἀπὸ τὸ τετριμμένο, ὡς λόγος ἅγιος καὶ προσφορὰ θυσία ἁμωμης. γ) Νὰ ἰσχύει γιὰ ὅλους ἔχοντας καθολικὴ ἰσχὺ· ὅ,τι πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη. Νὰ περιλαμβάνει τὰ πάντα σὲ μία συνολικὴ ματιά. Δὲν πρόκειται γιὰ ἀτομικὲς ἀπόψεις ἀλλὰ ἔκφραση ἐκκλησιαστικῆς συλλογικότητος καὶ ὁλοκληρωμένη μετοχὴ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. δ) Νὰ εἶναι αὐθεντικό, ἐπὶ τὸ θεμέλιον τῶν Ἀποστόλων. Μετέχει τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ὡς παράδοση σκυτάλης καὶ ὁ κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου ἔχει συναίσθησις αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς· εἶναι μέτοχος μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς (successio apostolica)⁴.

Ἄρωγὸς στὸ κήρυγμα θὰ ἔλθει ἐπίσης ἡ δημιουργικὴ ἐφαρμογὴ τῶν τεσσάρων ποιμαντικῶν ἀρχῶν πού «κανοναρχοῦν» τὴν ποιμαντικὴν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας· ἡ πρόσληψη, ἡ συνεργία, ἡ ἐμπειρία, καὶ ἡ φιλοκαλία.

α) Ὅ,τιδήποτε χρησιμοποιοῦμε, γνώσεις, μεθόδους, τεχνικὲς νὰ μποροῦν νὰ ἐνσωματωθοῦν στὸ σῶμα τοῦ κηρύγματος χωρὶς κίνδυνο ἀποβολῆς λόγῳ ἀσυμβατότητος ὡς ξένο σῶμα. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐφιστᾷ τὴν προσοχήν μας ἐπ' αὐτοῦ. «Τὸ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον».

β) Ἀπαραίτητὴ εἶναι καὶ ἡ συνεργασία μὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς παράγοντες πού ἔχουν κάποιο λόγο νὰ προτείνουν γιὰ τὴν μεταφορὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος στὸ σημερινὸ κόσμον καὶ γίνονται ἔτσι συνεργοὶ στὸ συγκεκριμένο αὐτὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔργο. Εἴτε ἐπιστήμονες εἰδικῶν κλάδων τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς γλώσσας, εἴτε μελετητὲς τῆς σημερινῆς κοινωνίας καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐξελίξεων κ.λπ. (βλ. παρακάτω).

γ) Χρήσιμη θὰ ἀποδειχθεῖ καὶ ἡ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ παρελθόν σὲ θέματα κηρύγματος (μορφῆς, περιεχομένου). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν ἀνθρώπων στὴ βίωσις τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ζωῆς καὶ τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητος σὲ θέματα καθημερινότητος. Θὰ πρέπει νὰ ἀντλήσουμε πληροφορίες καὶ γνώση αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας καὶ ἀπὸ ἐπιστήμονες τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἀφουγκράζονται τὸν ψυχικὸ ταραχὸ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου στὴν θαλπωρὴ τοῦ ἐξομολογητήριου.

4. Πρὸβλ. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ 2003, σ. 70-73.

δ) Ἡ τέταρτη ἀρχὴ τῆς *φιλοκαλίας* μπορεῖ νὰ βρεῖ πρόσφορο ἔδαφος ἀναπτύξεως στὸ κήρυγμα. Χωρὶς ἐξεζητημένο ὕψος, χωρὶς ὑπερβολές, ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς παραδεδομένης καλλιτέπειας ὅλων ἐκείνων ποὺ ὑπηρετήσαν καὶ ὑπηρετοῦν φιλοκάλως τὸν ἄμβωνα, ὁ σημερινὸς κήρυκας θὰ προσφέρει τὰ λιγοστά του λόγια –ὄχι ὅμως «ὀλίγα» σὲ περιεχόμενο– μὲ τὴ βαθειὰ πεποίθησι ὅτι ἡ ὁμορφιὰ εἶναι θεραπευτική.

Προσεγγίσεις

Θὰ μπορούσαμε νὰ ἐξετάσουμε ἐγγύτερα τὴν ποιμαντικὴ διάστασι τοῦ κηρύγματος ἂν τὸ θεωρούσαμε ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν κατηγοριῶν (προσεγγίσεων) τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ποὺ κατὰ καιροὺς ἔχουμε ἐφαρμόσει. Εἶναι γνωστὰ τὰ ἐρωτήματα ποὺ παραπέμπουν σὲς κατηγορίες τοῦ ποιμαίνειν:

Ποιὸς ποιμαίνει –στὴν προκειμένη περίπτωσι *κηρύσσει*–, *σὲ ποιόν*, *ποῦ*, *πῶς*, *πότε*, *γιατί*, *τί*, *πρὸς τί*;

• Ἐχοντας ξεκαθαρίσει πὺς πάνω τί σημαίνει ποιμαντικὴ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας, *γιατί* ἀναλαμβάνεται καὶ *πρὸς τί* ἀποβλέπει, εἶναι σχετικὰ εὐκόλο νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι μόνον ὅσοι ὀρισθοῦν (κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ μὲ κατάλληλο χάρισμα καὶ παιδεία) θὰ πρέπει ἐμπλακοῦν σ' αὐτὴ τὴν εὐθύνη.

• Σὲ *ποιούς* ἀναφέρεται εἶναι σαφές: στοὺς πιστοὺς πάσης κατηγορίας.

• Τὸ *ποῦ* (καὶ *μὲ ποιά μέσα*): στὸν ναὸ ἀλλὰ καὶ στοὺς χώρους κατήχησης καὶ ἱεραποστολῆς (πνευματικὰ κέντρα, ραδιοφωνικοὺς καὶ τηλεοπτικοὺς σταθμοὺς, ἱστοτόπους).

• Τὸ *πότε* (ὅπως καὶ τὸ *πόσο*) χρειάζεται ἰδιαίτερη διάκρισι. Βασικά, ὅμως, στὸ πλαίσιο τῆς Θείας Λειτουργίας.

• Γιὰ τὸ *πῶς* θὰ χρειασθεῖ ἐκτὸς τῶν ἄλλων νὰ ἐπιστρατεύσουμε καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται στὴ *στάσι φιλοξενίας* (*ὑποδοχῆς καὶ ἀγάπης*) ποὺ ὀφείλουμε πρὸς ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔρχονται μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο πρὸς ἐμᾶς⁵.

«Ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσίους 4, 15) μπορούμε: α) νὰ *κατανοήσουμε* τὸν ἀκροατὴ μας λαμβάνοντας ὑπόψη τὸν ὑποκειμενικὸ κόσμο του (τὸ πλαίσιο ἀναφορᾶς του, τὶς προσωπικὲς του ἀξίες) σὰν νὰ ἤμασταν ὁ ἄλλος· β) ἀκόμη

5. Γιὰ τὴ στάσι φιλοξενίας βλ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1998, σ. 15-66.

νά *ἀνεχθοῦμε* μία διαφορετική ἢ καὶ ἀντίθετη τοποθέτηση στὰ λεγόμενα· γ) *νά τὸν σεβαστοῦμε* στὴ μοναδικότητά του χωρὶς συγκρίσεις, κρίσεις καὶ κατακρίσεις καὶ δ) *νά δεχτοῦμε, νά παραδεχτοῦμε*, δηλαδή, τὴ συγκεκριμένη ὑπαρξή του στὴν καθολικότητά της.

Αὐτὴ ἡ φιλόξενη στάση σημαίνει ἰδιαίτερη προσοχή ὄχι μόνο στὸ περιεχόμενο ἀλλὰ καὶ στὸ ὕφος καὶ στὸ ἦθος τοῦ κηρύγματος, κυρίως ὅμως στὸν τρόπο ἀρθρώσεως τοῦ κηρύγματος, ὅπως ἀναπτύσσεται εὐθύς ἀμέσως.

Τρόπος ἀρθρώσεως τοῦ κηρύγματος

Ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας, γενικά, ὀφείλει νὰ εἶναι, ὅπως καὶ τοῦ Κυρίου, «ἄμωμος ἐπιστρέφων ψυχὰς» (Ψαλμ. 18, 8), λόγος, δηλαδή, ποιμαντικὸς γιὰ νὰ συγκροτηθεῖ τελικὰ ἡ μία Ποίμνη ὑπὸ τὸν ἕνα Ποιμένα. Ἄν ὁ κάθε λόγος ποὺ προφέρεται ἔχει σημασία, κι ἂν γιὰ κάθε λόγο ἀργὸ θὰ δώσουμε λόγο κάποτε (Ματθαίου 12, 36), βαρύνουσα σημασία ἔχει ὁ λόγος τοῦ ποιμένα, ὁ ποιμαντικὸς λόγος ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς πιστοὺς καὶ μὴ πιστοὺς ἢ ἀδιαφόρους. Εἴτε στὸ κήρυγμα λέγεται, εἴτε στὴν κατήχηση, εἴτε στὴν ἰ. ἐξομολόγηση, εἴτε στὴν συμβουλευτικὴ πράξη, ἀλλὰ καὶ στὶς ποιμαντικὲς ἐπισκέψεις καὶ περιστάσιακὰ στὴν ὁποιαδήποτε συνάντηση, εὐκαίρως-ἀκαίρως ἢ ἀκόμη καὶ σὲ ἐπίσημα κείμενα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ μορφήν ἐγκυκλίων καὶ ἄλλων ἐντύπων μηνυμάτων.

Ὁ λόγος, ὅπως γνωρίζουμε, σαρκώνεται, παίρνει σάρκα καὶ ὁσῶ, διαμορφώνει ζωές, οἰκοδομεῖ μὰ καὶ γκρεμίζει, «κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ κόκκαλα τσακίζει». Μπορεῖ νὰ εἶναι παρακλητικὸς καὶ παρήγορος· ὅσο ἐπιτακτικὸς καὶ κατήγορος. Ἐπαινετικὸς καὶ ἐνθαρρυντικὸς ἢ ἐπιτιμητικὸς. Νὰ σὲ ἀνεβάξει στοὺς οὐρανοὺς ἢ καὶ νὰ σὲ κατεβάξει στὸν ἅδη· πληθωρικὸς καὶ ἀπέρριτος, νὰ γεννάει ἐλπίδες ἢ νὰ ὁδηγεῖ σὲ ἀπόγνωση. Νὰ εἶναι χαριτωμένος, «ἄλατι ἡρτυμένος» ἢ ἄνοστος, βαρετὸς καὶ μονότονος ἢ ἐνδιαφέρων καὶ ἐλκυστικὸς. Νὰ εἶναι εὐθύς ἢ νὰ ὑποκρύπτει διπλὰ μηνύματα. Ἐν πάσῃ, ὅμως, περιπτώσει ὀφείλει νὰ εἶναι ἕνας λόγος μὲ εὐγένεια καὶ τάκτ καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ προσβλητικὸς.

Αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ λόγου ποὺ ἀναφέραμε δὲν εἶναι ἀδιάφορα γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θέλουμε νὰ πετύχουμε προφέροντας τὰ λιγοστὰ ἢ τὰ πολλὰ μας λόγια. Ἄν γιὰ τὸν ποιμένα «μία τις δέδοται θεραπείας ὁδός, ἢ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία» (Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος PG 48, 665), τὸν λόγο αὐτὸν ὀφείλουμε νὰ τὸν προφέρουμε μὲ τὶς καλλίτερες δυνατὸν συνθήκες, μὲ τρόπο ποὺ τὸ νόημά του νὰ φθάνει ἀκέραιο στὸν παραλήπτη καὶ νὰ γίνεται κατανοητό.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο καλὸ θὰ ἦταν νὰ ἐξετάσουμε τίς συνθήκες ποὺ εὐνοοῦν τὴν ἐπικοινωνία γενικὰ καὶ ποὺ θεωροῦνται ἀναγκαῖες γιὰ τὴν καλὴ μετάδοση πληροφοριῶν, ὅταν μάλιστα ἔχει τὴν καλὴ τύχη νὰ προσφέρει τὸ χαρούμενο μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ εἶναι «πληροφορία πίστεως» (Ἑβραίους 10, 22).

Πολὺ βοηθητικὴ πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ πρόσληψη στοιχείων ποὺ προβάλλει ἡ *Θεωρία τῆς Πληροφορήσεως* ἢ τῆς *Ἐπικοινωνίας* τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπαραίτητα σὲ κάθε μεταβίβαση πληροφορίας καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐπικοινωνίας⁶.

Στοιχεῖα μεταδόσεως τοῦ κηρύγματος

1. Καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου τοῦ κηρύγματος

Ἀρχικὰ πρέπει νὰ προηγηθεῖ ὁ καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου τοῦ μηνύματος ποὺ πρόκειται νὰ μεταδώσουμε καὶ θέλουμε νὰ τὸ ἐννοήσῃ ὁ ἀκροατὴς μας. Ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἔχει προϋπάρξῃ μέσα μας μία σὲ βάθος ἐπεξεργασία τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ νὰ ἔχουμε ἀποκτήσῃ μία ὁλοκληρωμένη ἀντίληψη γιὰ τὸ πῶς ἀντιμετωπίζει ἡ ὀρθόδοξη παράδοση τίς ποικίλες διαστάσεις καὶ πτυχές τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων. Ἀκόμα, τί λόγο προσφέρει γιὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπο σήμερον (οἰκονομία, παγκοσμιοποίηση φτώχεια, νέες μορφές γάμου, τὰ «νέα φύλα», ἀντίσταση καὶ ἀνυπακοή στὶς ἀρχές κ.λπ.). Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι πάντοτε δεδομένα καὶ οὐτε εἶναι εὐκόλο νὰ δίνουμε λόγο ἐκ τοῦ προχείρου σὲ καθέναν ποὺ μᾶς τὸν ζητᾷ.

2. Ὑπαρξὴ ἐνὸς μονοσημάντου λεξιλογίου

Ἐστὼ, ὅμως, ὅτι ἔχουμε καταλήξῃ σὸ περιεχόμενο. Δεύτερη φροντίδα μας θὰ εἶναι, τὸ μήνυμα αὐτὸ νὰ μεταδοθεῖ μὲ ἓνα μονοσημάντο λεξιλόγιο. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχουμε καθορίσῃ τὸ περιεχόμενο τοῦ μηνύματος· πρέπει νὰ τὸ διατυπώσουμε σὲ ὅρους, σὲ εἰκόνες, σὲ λέξεις, σὲ στάσεις, γενικὰ σὲ ἓνα *κώδικα* μονοσημάντο ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει πιθανότητα νὰ παρεξηγηθεῖ ἢ νὰ παρανοηθεῖ.

Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξοικειωθοῦμε μὲ τὴν τρέχουσα σημασία τῶν λέξεων, ἔτσι ὅπως κυκλοφοροῦν στίς «διαλέκτους» τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ομάδων

6. Βλ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 2010, σ. 490-494. Ἐπίσης ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ 2003.

καὶ τάξεων πὺν τίς χρησιμοποιοῦν, γιὰτὶ στὸ τέλος ἄλλα θὰ λέμε καὶ ἄλλα θὰ καταλαβαίνουμε. Ἔστω κι ἂν δὲν ὁμιλεῖ ὁ ποιμένας τὴν ἴδια γλῶσσα, πρέπει νὰ φροντίσει νὰ μάθει τί ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὶς διάφορες κατηγορίες πιστῶν. Νὰ οἰκειοποιηθεῖ τί ἀκοῦνε, τί βλέπουν· νὰ διακρίνει τὰ ἐνδιαφέροντά τους. Μὲ ἄλλα λόγια νὰ προσοικειωθεῖ τὸν κώδικά τους.

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι κατὰ τὴν μεταβίβαση πληροφοριῶν ὑφίσταται πάντοτε μερικὴ ἀπώλεια τοῦ νοήματος, πὺν ὀφείλεται σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ μεταβίβαση. Ἄς σκεφθοῦμε τὴν παραμόρφωση τοῦ μηνύματος πὺν θὰ προκύψει σὲ περίπτωσι πὺν ὁ κώδικας εἶναι διαφορετικὸς. Ἡ ἀλληλοκατανόηση θὰ συναντήσῃ μεγάλες δυσκολίες.

3. Προγραμματισμὸς ἢ προδιαγεγραμμένη εὐαισθησία

Ἡ κατανόηση τῆς πληροφορίας πὺν μεταδίδεται, γίνεται ἀπὸ τὸν ἀποδέκτη τῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς προγραμματισμοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ δέκτη. Ὁ δέκτης, δηλαδή, ἔχει προγραμματισθεῖ μὲ τρόπο πὺν νὰ δέχεται ὁρισμένες πληροφορίες· ἄλλες πάλι νὰ τίς ἐνισχύει καὶ ἄλλες νὰ τίς ἐξασθενεῖ. Ὑπάρχει κατὰ κάποιο τρόπο ἓνας περιορισμὸς τῆς δεκτικότητος, μία εὐαισθησία πὺν ὁ βαθμὸς τῆς ποικίλλει ἀπὸ πληροφορία σὲ πληροφορία.

Ὁ προγραμματισμὸς αὐτὸς ἢ ἡ προδιαγεγραμμένη εὐαισθησία ἐιδικῶν κατηγοριῶν ἢ ὁμάδων πιστῶν (νέων, ἐνηλίκων, ἐγγάμων, ἀγάμων, ἀδιαφόρων κ.λπ.) ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἔχουν δικές τους ἐφέσεις, προβλήματα, ἀνάγκες, τοποθετήσεις ἀξιῶν, προτιμήσεις. Θ' ἀπευθυνθοῦμε, λοιπόν, σ' αὐτοὺς, λαμβάνοντας σοβαρὰ ὑπόψη αὐτὴ τους τὴν εὐαισθησία, πὺν εἶναι προδιαγεγραμμένη λόγω τῆς συμμετοχῆς τους στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ ὁμάδα.

Παράδειγμα ἐπιτυχοῦς ἀνταποκρίσεως στὴν «εὐαισθησία» συγκεκριμένου ἀκροατηρίου ἀποτελεῖ ἡ ὁμιλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὸν Ἀρειο Πάγο τῶν Ἀθηνῶν, πὺν ἀποτυπώνεται εἰκονογραφικὰ στὴν εἰκόνα πὺν κοσμεῖ ὡς τοιχογραφία τὴν εἴσοδο τοῦ Συνοδικοῦ Μεγάρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Βλ. εἰκονογραφικὸ σχόλιο στὸ Παράρτημα τοῦ παρόντος ἄρθρου).

4. Ἐπιλογὴ τῶν πληροφοριῶν

Ἄλλο σημεῖο πὺν πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπόψη εἶναι, ὅτι ἡ ἀντίληψη τῆς πληροφορίας εἶναι ἐκλεκτική. Καμία πληροφορία πὺν ἀποστέλλει ὁ πομπὸς δὲν φθάνει αὐτοῦσια στὸν ἀποδέκτη. Εἶναι ἀνάμικτη μὲ πλῆθος ἄλλων πληροφοριῶν, πὺν πολλὰς φορὲς ἀντιφάσκουν καὶ εἶναι ἀντίθετες μεταξύ τους. Ὁ ἀποδέκτης

μὲ κατάλληλη διεργασία ὀφείλει νὰ διασαφήσει καὶ νὰ ἐπιλέξει. Τὸ μήνυμα ποὺ ὁ ποιμένας ἀπευθύνει πρὸς τοὺς πιστοὺς γιὰ ὁποιοδήποτε ζήτημα (εἰρήνη, πείνα, ἐκτρώσεις, ἀνεργία κ.λπ.) δὲν φθάνει μόνο του. Συνοδεύεται καὶ ἀπὸ ἄλλες πληροφορίες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ σχολεῖο, τὴν οἰκογένεια, τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι πάντοτε ἑναρμονισμένες.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, στὴν ἐπιλογή τῶν πληροφοριῶν, ὁ ρόλος τοῦ ποιμένου ἢ τῆς Ἐκκλησίας γενικὰ ποὺ ἀπευθύνει ἓνα μήνυμα εἶναι σημαντικός. Θὰ βοηθήσει τοὺς πιστοὺς νὰ συμπληρώσουν τὶς ἐλλείψεις, νὰ διορθώσουν τυχὸν λανθασμένες πληροφορίες ἢ προκαταλήψεις καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐπιτύχουν μίαν ἁρμονικὴ καὶ ὁλοκληρωμένη σύνθεση ὅλων τῶν διαστάσεων τοῦ θέματος ποὺ τοὺς ἀπασχολεῖ. Ὁ ρόλος του κυρίως δὲν θὰ συνίσταται τόσο στὸ νὰ τοὺς δώσει μίαν ἢ πολλὰς λύσεις, ὅσο νὰ τοὺς βοηθήσει νὰ διακρίνουν ἀνάμεσα σὲ τόσες συσσωρευμένες ἀντιφατικὲς πληροφορίες καὶ νὰ κάνουν τὴν κατάλληλη ἐπιλογή. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ἀσκήσουν οἱ πιστοὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴ συνείδησίν τους στὴ λήψη ἀποφάσεων.

5. Ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία

Ὅσο προσεκτικός, ὅμως, πρέπει νὰ εἶναι ὁ ποιμένας στὴ μετάδοση τῶν δικῶν του πληροφοριῶν, ἄλλο τόσο πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπόψη καὶ τὴν ἀντίστροφη κίνηση. Σὲ κάθε μεταβίβαση πληροφοριῶν ὑπάρχει καὶ μετάδοση ἀπὸ τὸν ἀποδέκτη πρὸς τὴ διεύθυνση τοῦ ἐκπέμποντος. Ἡ ἐπικοινωνία εἶναι ἀμφίδρομη, ἡ πληροφορία δὲν κινεῖται σὲ μονοδρόμους.

Οἱ πληροφορίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτες τοῦ μηνύματος εἶναι πολὺτιμες γιατί συμβάλλουν στὴν καλλίτερη γνωριμία ἀπὸ τὸν ποιμένα τῶν πιστῶν, μὲ τοὺς ὁποῖους ἔρχεται σὲ ἐπαφή. Προσεκτικὴ παρατήρηση τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν θὰ εἶναι πρὸς ὄφελος τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου γιατί θὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα στὸν ποιμένα νὰ παρατηρήσει τὴν διαγωγή, τὶς ἀντιδράσεις τῶν πιστῶν, ὥστε νὰ βελτιώνει τὴν ἀντίστοιχη στάση καὶ συμπεριφορὰ του καθὼς καὶ τὶς δυνατότητες διοχετεύσεως τοῦ μηνύματος.

«Ἐνὸς δέ ἐστι χρεία»

Ὅπωςδήποτε, τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέραμε ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἐπικοινωνίας δὲν ἀρκοῦν ἀπὸ μόνον τοὺς γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας μεταξὺ τοῦ κήρυκος τοῦ θείου λόγου καὶ τῶν ἀκροατῶν του. Εἶναι σημεῖα στηρίζεως,

ένας οδηγητικός μίτος για να μη χαθούμε στον λαβύρινθο των πληροφοριών. Ἐν πάσχει ἀπὸ κάτι ἢ ἀνθρωπότητα δὲν εἶναι τόσο ἀπὸ ἔλλειψη πληροφοριῶν ὅσο ἀπὸ τὴν μὴ ἀνάδυση στὴ μνήμη τῆς κατάλληλης πληροφορίας τὴν κατάλληλη στιγμή. Ἐδῶ, ὁ κήρυκας εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταστοιχειώνει τὰ στοιχεῖα ποὺ προσλαμβάνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ δρᾷ ὡς «ὑπολογιστής», ποὺ ἐξάγει πρὸς χρῆση ἀπὸ τὴ «μνήμη» του νεώτερες καὶ παλαιότερες πληροφορίες (βλ. Ματθαίου 13, 52).

Γι' αὐτὸ, ὅμως, θὰ ἀπαιτηθεῖ, πέρα ἀπὸ τὴν τήρηση τῶν ἀναφερθέντων «κανόνων ἐπικοινωνίας», ἡ ἐσωτερικὴ πεποίθηση καὶ πίστη τοῦ ἱεροκήρυκος πρὸς τὸ προσφερόμενο μήνυμα. Τότε, καὶ ἡ σιωπὴ ἀκόμα εἶναι ἐπικοινωνία καθὼς μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος: «Ἄμεινον ἐστὶν σιωπᾶν καὶ εἶναι ἢ λαλοῦντα μὴ εἶναι»⁷.

Σὲ τέτοιες, ὅμως, περιπτώσεις εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ προχωρήσει ὁ ποιμένας στὴν προφορὰ καὶ διατύπωση τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος: «Πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν» (Β' Κορινθίους 4, 13).

Τότε λύνονται τὰ χέρια καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ ποιμένου καὶ ἐπικοινωνεῖ πειστικὰ καὶ μὲ πεποίθηση ἐνεργοποιώντας κάθε πρόσφορο μέσο.

Ποιμαντικὰ σημεῖα στίξεως

Πολύτιμη βοήθεια θὰ βρεῖ ὁ κήρυκας τοῦ θείου λόγου ἂν μπορέσει νὰ ἐκμεταλλευθεῖ γιὰ τὴν περίπτωση αὐτὸ ποὺ ἄλλοτε ὀνομάσαμε «ποιμαντικὰ σημεῖα στίξεως»⁸.

Γραπτὸς καὶ προφορικὸς λόγος

Μιλώντας γιὰ σημεῖα στίξεως θέλουμε νὰ ὑπαινιχθοῦμε τὰ «σημεῖα τῆς στίξεως», ποὺ χρησιμοποιοῦμε συνήθως στὸν γραπτὸ λόγο. Τὰ σημάδια αὐτὰ τὰ μεταχειριζόμαστε στὴν προσπάθεια ποὺ καταβάλλουμε, ὅταν θέλουμε νὰ παραστήσουμε μὲ τὸ γράψιμο, αὐτὸ ποὺ δείχνει ἡ φωνή μας, πράγμα, βέβαια, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ δύσκολο. Τὰ χρησιμοποιοῦμε, ὅμως, γιὰ νὰ μᾶς δείχνουν ποῦ πρέ-

7. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους XV, 1, «Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων» (ΒΕΠΕΣ) 2, σ. 267.

8. Βλ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1984, σ. 55-58.

πει νὰ σταματᾶμε καὶ πόσο κάθε φορά, καὶ πῶς νὰ χρωματίσουμε τὴ φωνή μας. Ἄν ἔλειπαν, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβουμε τὸ νόημα διαβάζοντας⁹.

Ἄν, λοιπόν, γιὰ τὸ γραπτὸ λόγο συνηθίζουμε νὰ δίνουμε τόση προσοχή ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ κατανοήσῃ ἀκριβῶς αὐτό, ποὺ μὲ τὸ κείμενό μας θέλουμε νὰ τοῦ μεταδώσουμε, τὴν ἴδια προσοχή τουλάχιστο θὰ πρέπει νὰ καταβάλλουμε καὶ στὸν προφορικὸ μας λόγο. Ἐλλειψη ἀνάλογης προσοχῆς μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει παρανοήσεις, παρεξηγήσεις, ἀστοχίες καὶ φόρτιση τοῦ λόγου τέτοια, ποὺ νὰ δημιουργήσῃ μία ἀτμόσφαιρα ἀνάμεσα στοὺς ἀκροατὲς τοῦ κηρύγματος ἀνυπόφορη.

Τὰ σημεία τοῦ λόγου

Πόσες φορές δὲν μιλάμε ἢ κηρύττουμε σὰν νὰ ἔχουμε ξεχάσει τελείως τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν σημαδιῶν. Μιλάμε ἀτελείωτα, ἀσταμάτητα, χωρὶς ἀναπνοή. Κάποτε, ὅμως, ἔρχεται μία στιγμή ποὺ πρέπει νὰ τελειώνουμε. Ἡ *τελεία στιγμή* εἶναι ἀπαραίτητη κι ὅμως τὴ λησμονοῦμε. Ἐτσι περνᾶμε ἀπὸ τὸ ἓνα νόημα στὸ ἄλλο, χωρὶς νὰ δίνουμε τὴν εὐκαιρία στὸν ἀκροατὴ μας νὰ στοχαστεῖ πάνω σ' αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔχουμε προτείνει.

Ἄν, ὅμως, λησμονοῦμε τὴν τελεία, τίς περισσότερες φορές μιλάμε μονοκόμματα, χωρὶς *κόμματα* καὶ *ἄνω στιγμές*, χωρὶς νὰ παίρνουμε οὔτε ἀνάσα. Στὴ βιασύνῃ μας νὰ τὰ ποῦμε ὅλα καὶ γρήγορα παρασυρόμαστε καὶ δὲν τονίζουμε ἐκεῖ ποὺ πρέπει τὰ λόγια μας, δὲν κάνουμε τίς ἀντίστοιχες διακοπές.

Ὁ λόγος δὲν εἶναι πάντα λόγια, ἢ σιωπὴ μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ εὐγλωττὴ καὶ πολὺ χρήσιμα ἀποδεικνύονται καὶ τὰ *ἀποσιωπητικά*... δὲν χρειάζεται νὰ ὑποτιμοῦμε τὴ νοημοσύνη τοῦ ἄλλου, καταλαβαίνει πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ τοῦ λέμε. Κι ἂν ἔχουμε κάποια ἀμφιβολία ἢ ἀπορία, γι' αὐτὲς μποροῦμε ν' ἀνεβοκατεβάσουμε τὴ φωνή μας γιὰ νὰ ρωτήσουμε ἢ νὰ δείξουμε τὴν ἀπορία μας.

Τὸ *ἐρωτηματικὸ* ἢ τὰ ἐρωτηματικά μας, κάποιες φορές, δίνουν καλύτερη ἀπάντηση ἀπὸ τίς ἀπαντήσεις μας. Ὅπως ἔχει λεχθεῖ: «οἱ σωστὲς ἐρωτήσεις εἶναι σημαντικότερες ἀπὸ τίς σωστὲς ἀπαντήσεις σὲ λανθασμένες ἐρωτήσεις».

Δίπλα, ὅμως, στὴν ἀμφισβήτηση χρειάζεται καὶ ὁ λόγος θαυμασμοῦ, ἐπαίνου καὶ τιμῆς. Συνήθως ὁ λόγος μας εἶναι ἐπικριτικὸς, ἐπιτιμητικὸς· ἀποφεύγει τὸν θαυμασμό, τὸν ἔπαινο καὶ τὴν τιμὴ. Διαγράφουμε μὲ μιὰ μονοκονδυλιά τὰ

9. Συνοπτικὰ γιὰ τὰ σημεία στίξεως, βλ. *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ* (ἀναπροσαρμογὴ τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ), Ἔκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Ἀθῆνα 1982, σ. 30-33.

θαυμαστικά απαγορεύοντάς τα στην αγόρευσή μας και στην «ἀγορά» μας σὰν εἶδη πού ἔχουν ἔλλειψη ἢ εἶναι ἀνεπαρκῆ. Κι ὅμως, ὁ λόγος τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι κατηγορηματικός:

«Ὅταν θέλεις νὰ συμβουλευθεῖς κάποιον στὸ καλὸ, τίμησέ τον μὲ λόγο ἀγάπης· γιατί τίποτε ἄλλο δὲν πείθει τόσο τὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ μεταβάλλει ἐαυτὸν ἀπὸ τὴν κακία σὴν ἀρετή, ὅσο ἡ τιμὴ τὴν ὁποία βλέπει ἀπὸ σένα»¹⁰.

Ἄλλες φορὲς πάλι χρειάζεται νὰ κλείσουμε μέσα σὲ παρένθεση μὴ ἓξ ἢ μία φράση τοῦ συνομιλητῆ μας, πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ δὲν θέλουμε, τὴ στιγμὴ τουλάχιστον πού λέχθηκε, νὰ δώσουμε ὑπερβολικὴ προσοχή. Δὲν τὴν ἀγνοοῦμε χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὴν προβάλλουμε. Ἡθελημένα τὴν θέτουμε σὲ παρένθεση, κάνουμε σὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσαμε. Τὴν κατάλληλη στιγμή μπορεῖ νὰ τὴν ἐπαναφέρουμε σὴν ἐπιφάνεια.

Δὲν ἐξαντλήσαμε, βέβαια, μὲ ὅσα ἀναπτύξαμε πιὸ πάνω, ὅλα τὰ σημεῖα τῆς στίξεως τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς ἢ τῆς δικῆς μας «ποιμαντικῆς γραμματικῆς»...

Πρὶν θέσουμε *τελεία καὶ παύλα* σὴν ἐνότητα αὐτὴ θέλουμε νὰ ὑπενθυμίσουμε μία ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Βασιλείου (τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 333), τὴν ὁποία ἀπῆλθνε σ' ἓναν ἐπαγγελματία γραφέα. Τὸ περιεχόμενό της συμπληρώνει μὲ τρόπο θαυμαστὸ καὶ ἀποδίδει ἐπιγραμματικὰ ὅσα διατυπώθηκαν παραπάνω:

«Τὰ λόγια ἔχουν φύση φτερωτή. Γι' αὐτό, καθὼς αὐτὰ πετοῦν, χρειάζονται σημάδια, ὥστε αὐτὸς πού γράφει νὰ προλαβαίνει τὴν ταχύτητά τους. Λοιπόν, παιδί μου, κάνε τέλεια τὰ γράμματα καὶ βάζε σημεῖα στίξης σὺς προτάσεις κατὰ νόημα. Γιατὶ ἀπὸ μικρὰ λάθη ἀπέτυχαν πολλὰ σπουδαῖα λόγια ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιμέλεια αὐτουνοῦ πού γράφει πετυχαίνει τὸ σκοπὸ τοῦ λεγομένου»¹¹.

Ἐπιλεγόμενα

Ἐπιχειρήσαμε μέχρι τώρα νὰ ἐντοπίσουμε σὲ τί ἔγκειται μία *ποιμαντικὴ τοῦ κηρύγματος* προσεγγίζοντας θεολογικὰ μία συγκεκριμένη μορφή πού μπορεῖ νὰ πάρει ἢ μεταφορὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ χαρούμενου ἀγγέλου τῆς σωτηρίας

10. Λόγος ΟΓ' βλ. καὶ τὸν Ε'.

11. Ἡ ἀπόδοση εἶναι τοῦ Ἐπιμελητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΣΑΝΑΝΑ ἀπὸ τὸ ἄρθρο του, «Χιούμορ στὸ Μέγα Βασίλειο». Δημοσιεύθηκε στὸν ἐόρτιο τόμο 1600^{ος} ἐπετείου Μ. Βασιλείου, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 210.

τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, τὸ κήρυγμα, καὶ ποιά ποιμαντικά στοιχεῖα μποροῦν νὰ τὴν χαρακτηρίζουν. Οἱ προσεγγίσεις μας ἦταν πολλές καὶ ποικίλες. Θελήσαμε νὰ μεταφέρουμε καὶ στὸ κήρυγμα τὴν μέχρι τώρα ἐμπειρία μας ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Ποιμαντικῆς καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς σὲ διαφόρους τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς (Γάμο-Οἰκογένεια, Συμβουλευτική, Μετανάστες, Τέχνη μ.ἄ.).

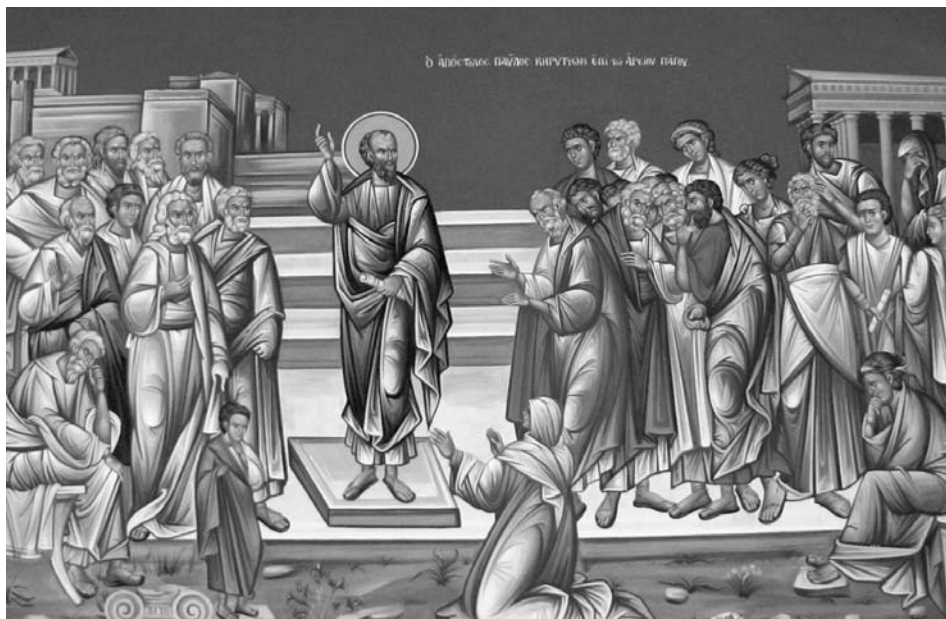
Διαδοχικά, λοιπόν, ἐξετάσαμε τὶς λειτουργίες τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου (μαρτυρία, λατρεία, κοινωνία, διακονία) τὰ γνωρίσματα τῆς Ἐκκλησίας πὺν μποροῦν νὰ χαρακτηρίσουν κατὰ συνέπεια καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ κήρυγμα (ἐνότητα, ἀγιότητα, καθολικότητα, ἀποστολικότητα) τὶς θεμελιώδεις ποιμαντικὲς ἀρχὲς πὺν κατευθύνουν τὴν ποιμαντικὴ πράξη (πρόσληψη, συνεργία, ἐμπειρία, φιλοκαλία) τὶς διαφορὲς κατηγορίες τοῦ ποιμαίνειν ὡς ἀπαντήσεις σὲ ὁκτὼ βασικά ἐρωτήματα (ποιὸς κηρύττει, σὲ ποιόν, ποῦ, πῶς, πότε, γιατί, τί, πρὸς τί;).

Θεωρήσαμε ἀναγκαῖα μία φιλόξενη στάση πὺν ὑπαγορεύει ὁ κήρυκας νὰ «ἀληθεύει ἐν ἀγάπῃ» καὶ ὑποδεικνύει συγκεκριμένο τρόπο ἀρθρώσεως τοῦ κηρύγματος βασισμένο σὲ στοιχεῖα τῆς θεωρίας τῆς ἐπικοινωνίας. Χωρὶς, ὅμως, νὰ λησμονεῖται «τὸ ἕνα ἐπάναγκες», πὺν εἶναι βασικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ ἀνάλαιβει κάποιος τὴν εὐγενῆ αὐτὴ ἀποστολὴ μεταδόσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως σ' ἕνα ᾠωρο μνήσεως στὸ μυστήριο τῆς Βασιλείας πὺν εἶναι ὁ ᾠωρος τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτὴ του τὴν προσπάθεια μπορεῖ νὰ βοηθηθεῖ –ὥστε νὰ μὴ χάσει τὸ δρόμο του καὶ περιπλανηθεῖ στὴ ροὴ τοῦ λόγου του– ἀπὸ τὰ ποιμαντικά σημεῖα στίξεως, πὺν θὰ τὸν κάνουν νὰ τηρήσει σημαντικὲς ἰσορροπίες νοουμένων καὶ ὑπονοουμένων, ἀτέρμονος λόγου καὶ τελειῶν καὶ παυλῶν, πὺν ὀφείλει κάποτε νὰ συναντᾷ ὁ λόγος τερματίζοντας ἐγκαίρως.

Σ' αὐτὸ ἄλλωστε μπορεῖ νὰ συμβάλει μία ποιμαντικὴ τοῦ κηρύγματος (γενικὴ ἀντικειμενικὴ), τὴν ὁποία ἀσκεῖ ὁ κήρυκας καὶ «ποιμαίνει» ὁ ἴδιος τὸ κήρυγμά του κηρύττοντας κατὰ τρόπο πὺν νὰ χαρακτηρίζεται αὐτὸ ἀπὸ τὰ ποιμαντικά στοιχεῖα πὺν ἀναφέραμε καὶ νὰ μὴ πελαγοδρομεῖ. Ἔτσι μόνο θὰ μπορέσει νὰ ἀσκηθεῖ μία ποιμαντικὴ τοῦ κηρύγματος (γενικὴ ὑποκειμενικὴ), ὅπου τὸ κήρυγμα θὰ ποιμαίνει τοὺς ἀκροατὲς τοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν κήρυκα καὶ θὰ τοὺς ὀδηγεῖ ὅλους εἰς νομάς σωτηρίου. Ἐδῶ ἐφαρμόζεται κυριολεκτικὰ τὸ συγκεκριμένο ἐδάφιο τῆς ἀρχιερατικῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, γιὰ τὸ ὁποῖο κάναμε λόγο στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου μας: «Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ» («προσεύχομαι ὁχι μόνο γι' αὐτοὺς (τοὺς Ἀποστόλους) ἀλλὰ καὶ γιὰ κείνους πὺν μὲ τὸ κήρυγμα αὐτῶν θὰ πιστεύσουν σ' ἐμένα» (Ἰωάννου 17, 20).

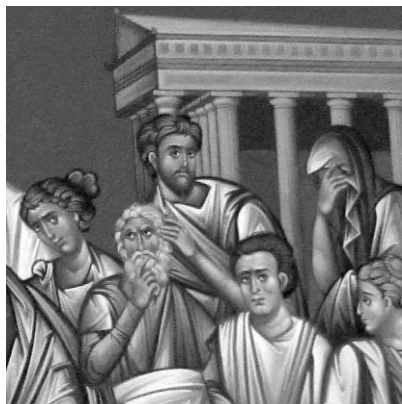
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικονογραφικό σχόλιο προδιαγεγραμμένης εὐαισθησίας

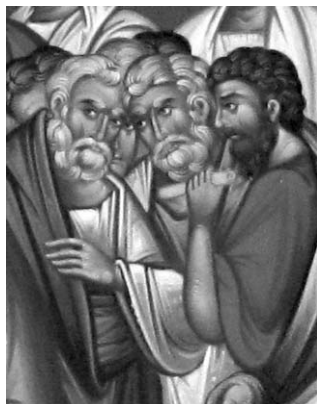

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κηρύττων ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου

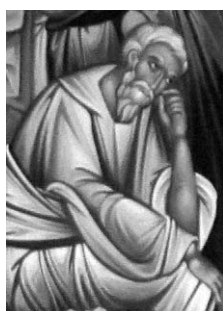
Ἰδεώδη διαζωγράφιση τῆς «ἀπολογίας» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὸν Ἀρειο Πάγο τῶν Ἀθηνῶν βλέπουμε στὴν εἰκόνα ποὺ κοσμεῖ ὡς τοιχογραφία τὴν εἴσοδο τοῦ Συνοδικοῦ Μεγάρου. Ἐκεῖ, μάλιστα, κατὰ κάποιο τρόπο μποροῦμε νὰ παρατηρήσουμε καὶ νὰ διακρίνουμε τὴν προδιαγεγραμμένη εὐαισθησία –γιὰ τὴν ὁποία κάναμε λόγο προηγουμένως– τῶν ποικίλων ἀκροατῶν ποὺ παρακολούθησαν τὴν ὁμιλία: τῶν σκεπτομένων, τῶν συ-σκεπτομένων, τῶν σκεπτικιστῶν, τῶν ἀμφιβαλλόντων, τῶν ἐναντιουμένων, τῶν ἀποδεχομένων τὸ κήρυγμα.

Σκεπτόμενοι

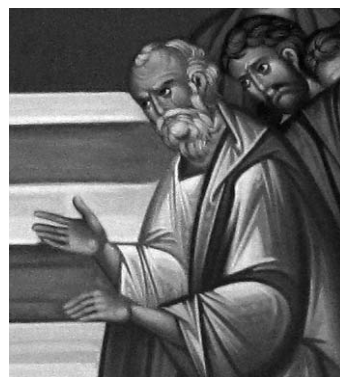
Συ-σκεπτόμενοι

Σκεπτικιστές

Ἀμφιβάλλοντες

Ἐναντιούμενοι

Ἀποδεχόμενοι

Ἐναπόκειται στή διακριτική δυνατότητα τῶν ἀναγνωστῶν νὰ ἀφαιρέσουν ἢ νὰ προσθέσουν καὶ ἄλλες κατηγορίες προσώπων ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ μόλις περιεγράφησαν. Μία «πινακοθήκη» σημερινῶν ἀκροατῶν τοῦ λόγου θὰ κατηγοριοποιεῖτο διαφορετικά; Πρὸς ὅλους, λοιπόν, αὐτοὺς, μεμονωμένα ἀλλὰ καὶ ὅταν συγκροτοῦνται σὲ κοινωνικὲς ομάδες, κινήσεις, κινήματα, κόμματα, θὰ πρέπει ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀπευθύνει τὸν λόγο Της.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BONHOEFFER D., *La Parola predicata, Corso di omiletica a Finkenwalde* (1935-1939), ἐπιμ. Ermano Genre, Claudiana Editrice: Piccola Collana Moderna, Serie Teologia, n. 73, Torino 1994, 98 σ. Γαλλικὴ ἔκδοσι: ἐπιμ. H. Mottu, *La parole de la prédication, Cours d'homilétique à Finkenwalde, Labor et Fides, Genève* 1992.
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ, *Μαθήματα Ἐκκλησιαστικῆς Ρητορικῆς ἢ Ὀμιλητικῆς*, Γκέλμπεσης Γιώργος, Ἀθήνα 1988, 180 σ.
- ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (πρωτοπρεσβυτέρου), *Τὰ ἀγιογραφικὰ ἀναγνώσματα κατὰ τὸ θεῖο κήρυγμα, σὺν Ἱερουργεῖν τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ Ἁγία Γραφή στὴν Ὁρθόδοξη Λατρεία*. Πρακτικὰ Ε΄ Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱ. Μητροπόλεων (2-5 Νοεμβρίου 2003), Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ε.Μ.Υ.Ε.Ε., Σειρά: Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη 10, Ἀθήνα 2004, σ. 533-553.
- ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΕΣΤΗ Γ., Ὁ ἐκκλησιαστικὸς λόγος σήμερα. Μία ἀποφατικὴ προσέγγιση, στοῦ ἰδίου *Προτάσεις ποιμαντικῆς θεολογίας*, Ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 67-83.
- ΚΟΥΚΟΥΛΟΜΜΑΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ὁ κηρυγματικὸς λόγος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, σὺν Ἀφιερωματικῷ Τόμῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸν Μακαριστὸ Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κυρὸ Χριστόδουλο, Ἀθήναι, ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ 2010, σ. 677-683.

- ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι., *Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ κοινωνικὴ ζωὴ*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη ᾽1996 (Γιὰ τὴ γλώσσα τοῦ κηρύγματος καὶ τὸν τρόπο προσφορᾶς τοῦ Εὐαγγελίου σ. 143 κ.έ.).
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ., *Θεολογία καὶ γλώσσα. Ἐμπειρικὴ θεολογία – Συμβατικὴ γλώσσα*, Ἐκδ. Παρουσία, Ἀθήνα ᾽1997 [1988], 154 σ.
- REYMOND BERNARD, *De vive voix, Oraliture et prédication*. Avant-Propos de Pierre Gisel, Labor et Fides: Pratiques no 18, Genève 1998, 160 σ.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ., Ποιμαντικὰ σημεῖα στίξεως καὶ Δυσκολίες ἐπικοινωνίας στοῦ ἰδίου *Σιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας*, τεῦχος 2, Ἀθήνα 1984, σ. 53-58 καὶ 59-67. Ἐπίσης στὸ περ. «Ἐφημέριος» 1984, σ. 104-105 καὶ 120-122.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἐπιστήμη καὶ τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς*, Ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1997, σ. 68-72, 96-97.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης*, Ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Ἀγίου Νεοφύτου, ἐκδ. Κάνιστρο, Πάφος 1998, 80 σ.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Τὰ ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης τοῦ Εὐαγγελίου τῆς κρίσεως. Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΑΕ' τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς Ἰωάννην Κ. Κορναράκη καὶ Μιχαὴλ Κ. Μακράκη, Ἀθήνα 2000, σ. 267-279 (καὶ ἀνάτυπο).
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἡ γλώσσα ἐπικοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο, περ. «Ἐκκλησία» τεῦχος Ἰουλίου 2010, σ. 490-494.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ – ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ Ν., *Πληροφορικὴ Κοινωνικὴ Θεολογία* (Διδακτικὲς Σημειώσεις), Ἐκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 2003, 200 σ.
- ΦΙΛΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν., *Ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ καὶ ἐκφορὰ τοῦ σύγχρονου θεολογικοῦ λόγου*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2008, 174 σ.
- ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ ΙΩΑΝΝΗ, *Ὀμιλητικὴ*, Θεσσαλονίκη 2002, 303 σ.
- ΦΟΥΣΚΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (πρωτοπρεσβυτέρου), *Τὸ κήρυγμα καὶ τὰ παρεπόμενά του*, Πατερικὴ προσέγγιση, Ἀθήνα 2000, 106 σ.